

Teorie veřejné volby a nerovnosti v důchodech

Mikroekonomie

Teorie veřejné volby

Obecná ekonomie I.

TEORIE VEŘEJNÉ VOLBY

- vztah mezi preferencemi a volbami jednotlivých členů společenství a mezi kolektivní volbou učiněnou např. vládou
- Individuální preference se přeměňují v kolektivní rozhodnutí prostřednictvím volebního mechanismu na politickém trhu
  - prostřednictvím něj dávají občané své hlasy politickým stranám, aby splnily jejich očekávání ohledně vývoje země

TEORIE VEŘEJNÉ VOLBY

- Stát má určité funkce:
  - legislativní – právní rámec
  - stabilizační – makroekonomickou
  - alokační – přerozdělování vytvořených zdrojů
  - producent veřejných statků (mikroekonomická)
- Subjekty politického trhu
  - politici
  - voliči (občané)
  - zájmové skupiny (lobby)
  - byrokracie

TEORIE VEŘEJNÉ VOLBY

- mezi politiky a voliči existuje konkurence
  - konkurence existuje i mezi politiky
  - VOLEBNÍ BOJ – s volebními sliby
- Reakce na vývoj hospodářského cyklu
  - Střídání hospodářských politik v souvislosti s volebním cyklem – **politický cyklus**
  - **DOWNSONOVA HYPOTÉZA**
    - politické strany formulují hospodářskou politiku proto, aby vyhrály volby a ne naopak (tedy vyhrát volby, aby se mohla hospodářská politika realizovat)

TEORIE VEŘEJNÉ VOLBY

- základní problém politiků – sestavit správný volební program, aby bylo dosaženo volebního vítězství

→ princip minimální diferenciace

- programy stran se budou navzájem podobat s minimálními rozdíly (výjimka – extrémistické strany)

→ TEORÉM STŘEDNÍHO VOLIČE

- politické strany budou volit takový program, který je nejbližší středu (a všichni mají k němu stejně daleko), pokud se posunou na kraj, osloví jednu skupinu více a další méně

Hlasovací pravidla ve veřejné volbě

- Jednohlasnost
  - všichni souhlasí – konsenzus
  - odstraní se škodlivé hlasování
  - velice těžké
- Většinové hlasování
  - odstraní se škodlivé rozhodnutí, ale jedna skupina bude zvýhodněna
  - různé typy

Základní pravidla většinového hlasování

- PROSTÁ VĚTŠINA
  - absolutní, >50%, obvykle jen dvě varianty
  - **tyranie většiny**
- RELATIVNÍ VĚTŠINA
  - voliči volí mezi více variantami, jen nejvyšší % vítězí
  - first past the post, winner takes all
- PLURALITNÍ HLASOVÁNÍ (PREFERENČNÍ)
  - přidělování bodů čili preferencí jednotlivým variantám

Cyklické hlasování, hlasovací paradox (Markýz Condorcet, 18. stol.)

- Marie Jean Antoine Nicolas de Caritat, markýz de Condorcet (francouzský matematik, osvícenský filosof a liberální demokratický politik, člen Francouzské akademie)
- pokud kandidát A porazí kandidáta B a kandidát B kandidáta C, může se stát, že kandidát A neporazí kandidáta C
- vzniká, pokud žádný jednotlivý program nemůže docílit většinu proti všem ostatním programům
- podmínka: nejméně 3 voliči, 3 alternativy

Arrowův teorém (Kenneth Arrow, 1963)

- americký ekonom, narozen v roce 1921, v roce 1972 spolu s Johnem Hicksem získal Cenu Alfreda Nobela (ve svých 51 letech byl nejmladším člověkem, který tuto cenu získal, a tato hranice ještě nebyla překonána)
- neexistuje takový volební systém, který by vedl ke kolektivnímu rozhodnutí za splnění podmínek
  - byl by demokratický (nediktátorský)
  - nezávisel by na množství a pořadí variant
  - byl by založen na rozhodnutí jedince bez restrikce jeho preferovaného pořadí variant
  - byl by založen na nezávislém a racionálním rozhodování každého jednotlivce
  - byla by zachována Paretova optimalita

Dobývání renty a korupce

- Dobývání renty
  - jednotlivci, lobby a firmy se snaží získat monopolní pozici v určité oblasti nabídky či distribuce statků a získat tak rentu, která z této pozice plyne
  - negativní dopad na ekonomiku
- Korupce
  - souvisí s dobýváním renty, ale i s činností byrokracie
  - Poskytnutí nezasloužené výhody, ať už ve formě naturální (dovolená, protislužba) či peněžní
  - Nelze zamezit, ale je možné ji omezit – nutnost pravidel

Nerovnosti v důchodech

- Důchod – je celkové množství peněz, které člověk nebo domácnost obdrží během určitého časového období (1 rok).
- Může být tvořen:
  - **Mzdou** (pracovním výdělkem)
  - **Vlastnickým důchodem** (renta, dividendy,...)
  - **Příjmem plynoucím z transferových plateb** (starobní důchody, podpory v nezaměstnanosti,...)

Nerovnosti v důchodech

- Bohatství – čistá hodnota aktiv vlastněných k určitému časovému okamžiku v určitých peněžních jednotkách (Kč).
- Bohatství je tvořeno :
  - **Hmotnými položkami** (půda, zboží dlouhodobé spotřeby)
  - **Finančními aktivy** (hotovost, vklady, akcie,...)
- **Bohatství je** určitá **zásoba** Kč, zatímco **důchod je tok** příjmů v průběhu času.

Nerovnosti v důchodech

- Teorie rozdělování důchodů je vyústěním teorie formování cen na trzích výrobních faktorů. Tyto ceny (jsou-li rovnovážné) jsou odvozeny od velikosti mezních fyzických produktů jednotlivých výrobních faktorů a od cen jejich produkce.
- Ceny výrobních faktorů určují důchody připadající jejich majitelům – **mzdu, rentu, zisk a úrok**.
- Rozdělení důchodů společnosti na mzdu, rentu a úrok (zisk) tedy v případě rovnováhy na všech trzích odpovídá poměru mezních produktivit práce, půdy a kapitálu v měřítku celé ekonomiky.

Nerovnosti v důchodech

- Pracovní důchody domácnosti závisí na **množství práce**, které domácnost prodá na trhu práce a **mzdové sazbě (ceně práce)**.
- Cena práce je **dána objektivně**, zatímco množství nabízené práce obvykle závisí na **rozhodnutí domácnosti**.
- Faktory ovlivňující nerovnost ve výši výtěžku :
  - **Rozdílné dovednosti** (fyzické a duševní schopnosti)
  - **Rozdíly ve vynaloženém úsilí** (intenzita práce)
  - **Rozdíly v povolání, které souvisí s dobou odborné přípravy** (nebezpečnost, nepříjemnost, specifické schopnosti,...)
  - **Faktory pracovní diskriminace** (rasa, pohlaví, věk, náboženství, národnost,...)
  - **Rozdíly ve vzdělání, rozdílnost v kvalitě pracovníků**

Nerovnosti v důchodech

- Nerovnost ve vlastnických důchodech je založena především na **rozdílném množství kapitálu a půdy ve vlastnictví domácnosti.**
- Majetek získávají domácnosti:
  - **Dědictvím** (akumulovaný přenos pracovních i nepracovních důchodů z minulých generací)
  - **Dary**
  - **Úsporami** z pracovních i nepracovních důchodů
  - **Podnikáním** s ochotou podstupovat riziko

Nerovnosti v důchodech

- Pro měření nerovnosti v důchodech se používá **Lorenzův graf** a důchodový **Giniho koeficient**.
- Lorenzův graf vyjadřuje vztah mezi :
  - **Absolutní rovností**
  - **Absolutní nerovností**
  - **Skutečnou nerovností**
- Lorenzova křivka (Lorenz Curve – LC) – vyjadřuje způsob rozdělení důchodu tak, že přiřazuje rozděleným skupinám obyvatelstva poměrná rozdělení důchodů.

Nerovnosti v důchodech

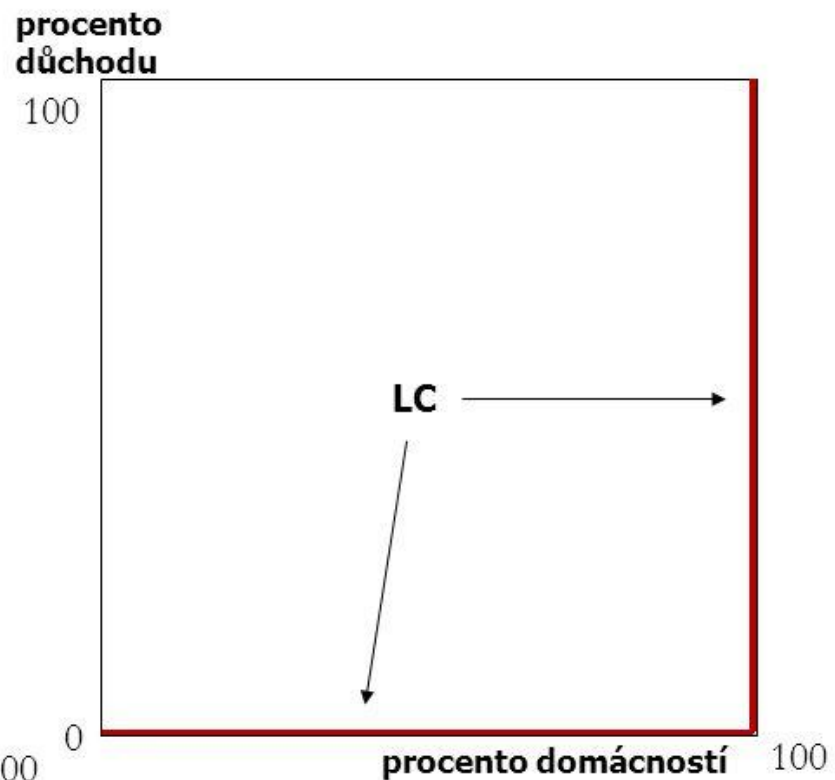
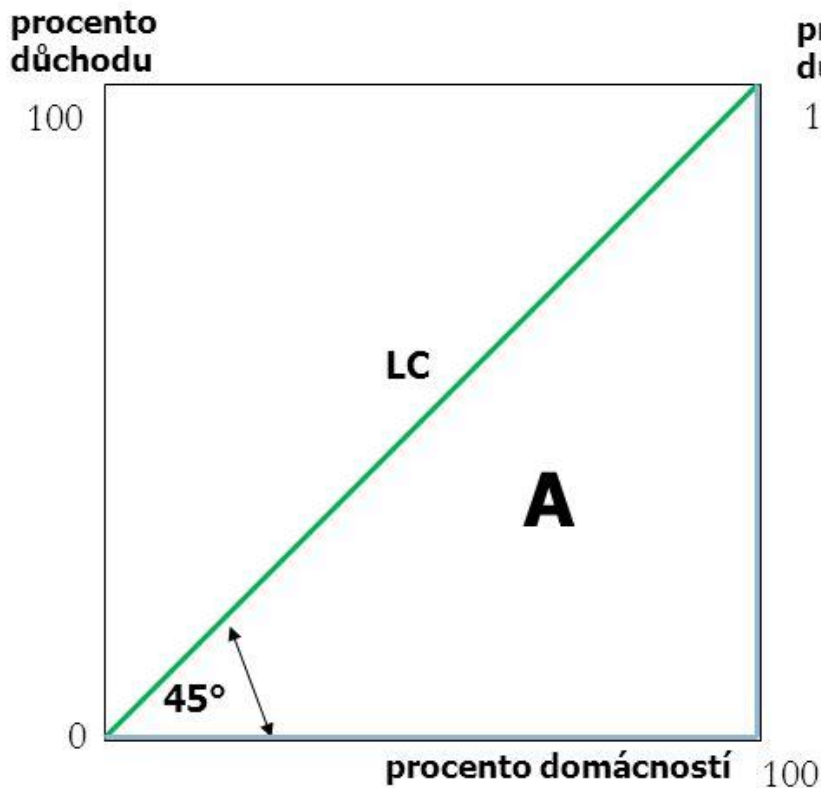
- **Absolutní rovnost** - ideální Lorenzova křivka – vyjadřuje absolutně rovné rozdělení důchodů (úhel 45 stupňů), extrém.
- **Absolutní nerovnost** – Lorenzova křivka jako přímka zalomená do pravého úhlu (extrém).
- **Skutečná nerovnost** – skutečná Lorenzova křivka – leží někde mezi oběma extrémy (statistické údaje).

Lorenzova křivka je grafickým znázorněním „důchodové pyramidy“, kde široký základ tvoří většina lidí s nízkými důchody, zatímco ostrý vysoký štít je tvořen nepočitelnými vrstvami nejbohatších.

Nerovnosti v důchodech

Ideální Lorenzova křivka

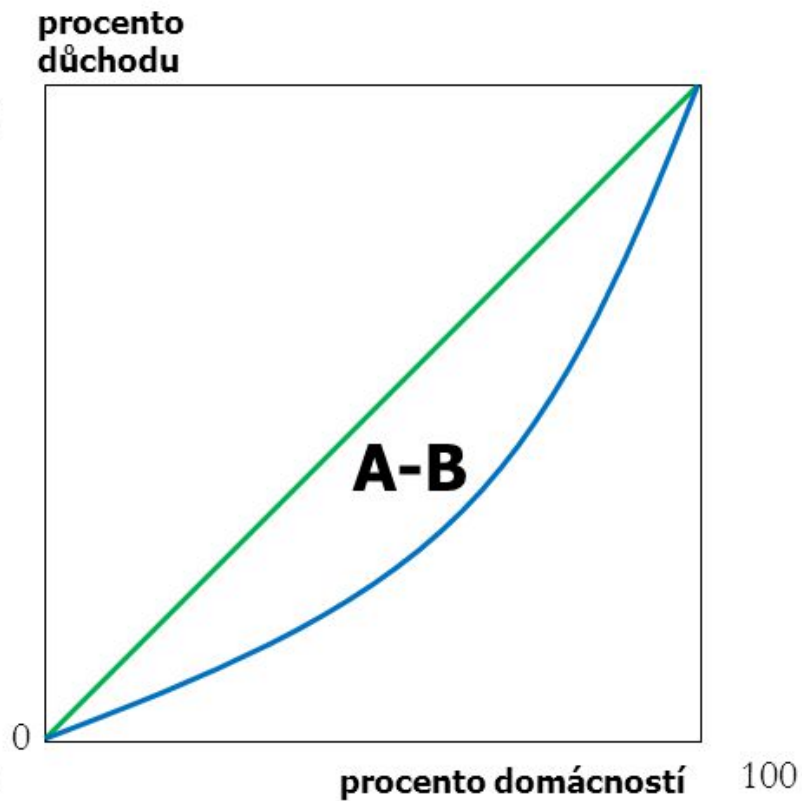
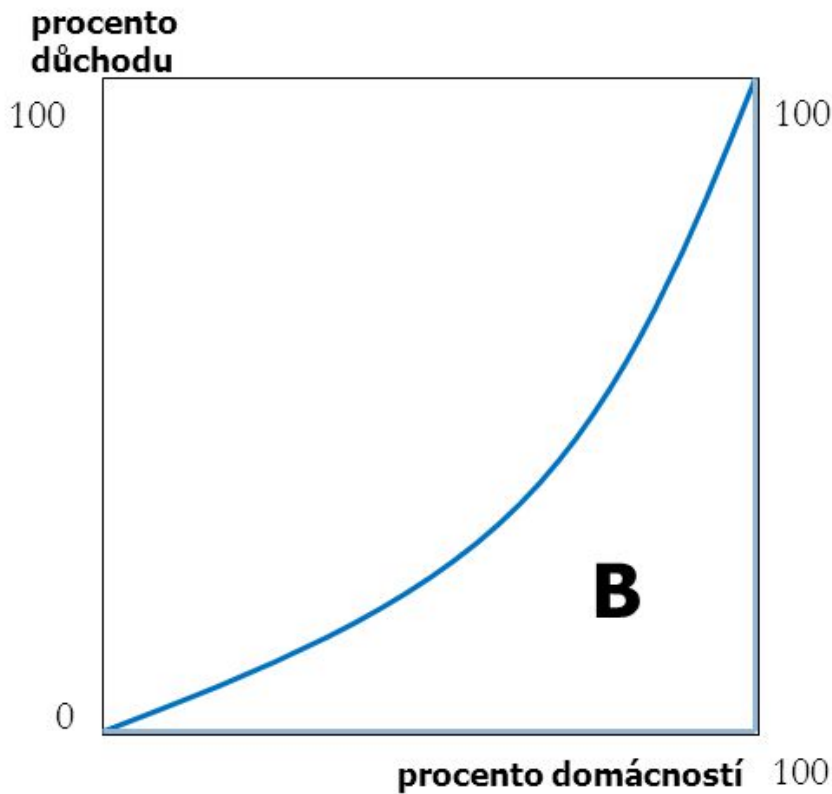
Absolutně nerovné rozdělení

Nerovnosti v důchodech

Skutečná Lorenzova křivka

Relativní nerovnost důchodu

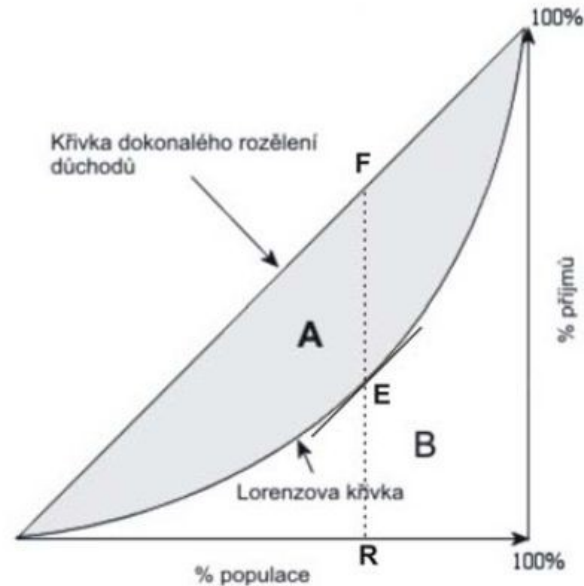
Nerovnosti v důchodech

- Pro měření míry nerovnosti v důchodech se používá **srovnání skutečné a ideální Lorenzovi křivky**.
- Giniho koeficient – poměřuje rozdíl mezi plochou pod skutečnou Lorenzovou křivkou a plochou pod ideální Lorenzovou křivkou.
- Může mít hodnoty od 0 do 1 (0 = abs. rovnost).
- Z pouhé změny v nerovnosti v rozdělování není možné dělat jednoznačné závěry, jestliže neznáme příčiny, které k této změně vedly, a její následky.

Nerovnosti v důchodech

Výpočet Giniho koeficientu

$$G = \frac{A}{A + B}$$

Nerovnosti v důchodech

- Podle ekonomů přerozdělování snižuje velikost disponibilního důchodu společnosti.

Důvody:

- 1) **Administrativní náklady** – s přerozdělováním jsou vždy spjaté neproduktivní náklady (platy úředníků,...).
- 2) **Vliv na pracovní úsilí a podnikatelství** – přerozdělování často oslabuje podněty k práci a podnikání (část domácností dá přednost volnému času před prací, nebo málo intenzivní práci před prací intenzivnější).

Nerovnosti v důchodech

3) Vliv na tvorbu úspor a investic

Státní podpora výrobních podniků (dotace, subvence,...) může jak oslabovat náročnost tržního prostředí a tím působit proti efektivnosti výroby a oslabovat alokační funkci trhu, tak také být účinnou formou zvyšování efektivnosti.

- Vysoké výdaje státního rozpočtu předpokládají vysoké daně nebo vysoký státní dluh. Vysoká míra zdanění vede ke snížení sklonu k úsporám, neboť investované úspory podléhají zdanění; vysoké daňové zatížení důchodů tedy naopak zvyšuje sklon ke spotřebě.
- Vliv přerozdělovacích opatření na pracovní úsilí a podnikatelskou aktivitu, stejně tak jako na tvorbu úspor a jejich přeměnu v investice, má své **kladné i záporné aspekty**.

- PRO DNEŠEK VŠE ... DĚKUJI ZA POZORNOST